

MNOŽINA U JEDNOM
(1 Moj 1,26-28; 3,22.23; 11,7.8; 5 Moj 6,4.5)
Igor Živić

Filozofija i teologija su se sa svojim najvećim izazovom susreli u pokušaju da definišu i objasne Boga. Filozofija dobrim delim Boga definiše kao „prvi uzrok“, „prirodni zakon“, „kosmičku silu“ ili kao „ultimativnu realnost.“ Medjutim, Biblija Bogu pripisuje osobine ličnosti i opisuje Ga kao Stvoritelja, Održavaoca, Zakonodavca, Sudiju, Vladara i Oca (1 Moj 18,25; 5 Moj 33,2; Ps 103,13; 104,27-29; Is 40,28; Dan 4,17; Del 17,25-28; Rim 8,15)¹. Religiozni filozofi opisuju Boga koristeći termine poput „svemoćan“, „sveprisutan“, „sveznajući“, „večan.“ Čovek iskustveno ne zna šta ovi termini znače, ali ih koristi u opisivanju nečega što je potpuno drugačije od stvorenja ograničenih vremenom i prostorom.

Samo postojanje Boga se nigde u Bibliji ne dovodi pod znak pitanja, jer je Njegovo postojanje univerzalno potvrđeno Njegovim stvorenjima i posvedočeno je čovekovom prirodom (Rim 1,19.20; 2,14.15). Medjutim, ovo tzv. univerzalno otkrivenje daje samo ograničenu i često pogrešnu sliku svega što Bog jeste. Upravo zbog toga nam je i potrebno posebno otkrivenje, tj. otkrivenje samog Boga od samog Boga u Njegovoj Reči. No čak i u tom posebnom otkrivenju Bog je Sebe otkrio samo onoliko koliko je On to hteo i koliko je smatrao za potrebno. Bilo kakve spekulacije koje prevazilaze granice ovog posebnog otkrivenja su beskorisne, pa čak i opasne.

Veoma značajan doprinos bilo kojoj diskusiji o doktrini o Trojstvu daju tri grupe tekstova:

1. tekstovi u kojima je se za Boga koristi jevrejska reč **אֱלֹהִים** (elohim) što je jevrejski dual od reči **אֵל** (el) koja se upotrebljava za Boga
2. tekstovi u kojima Mojsije prenosi Božje reči u kojima Bog govori o Sebi koristeći glagole u jednini
3. tekstovi koji eksplicitno ističu činjenicu da je Bog jedan.

Elohim

Jevrejska reč **אֱלֹהִים** (elohim) se u Starom Zavetu pojavljuje više od 2500 puta. Sufiks **ִים** (-im) označava da je ova reč zapravo oblik jevrejske množine ili duala (najmanje dva), iako je u tekstu praćena glagolima u jednini, kada se u kontekstu govori o biblijskom Bogu ili kada u tekstu biblijski Bog govori o Sebi. Ovo je prva reč za Boga koja se koristi u celom Svetom Pismu: **1 Moj 1,1**; U ovom tekstu, uz reč **אֱלֹהִים** (elohim), koja je kako smo rekli u jevrejskom dualu, stoji glagol **בָּרָא** (bara) koji je u 3. licu jednine – „(on) stvori.“² Delo stvaranja je čudesna manifestacija božanske sile i veličanstva, božanske svemoći u činu stvaranja. Ta Božja stvaralačka sila čoveka jednostavno ostavlja bez daha i u Njemu izaziva prirodan odgovor u vidu divljenja, poštovanja, obožavanja i osećaja potpune zavisnosti. Prema tome, reč ili ime **אֱלֹהִים** (elohim) predstavlja Boga koji je Sebe otkrio u delima stvaranja (Rim 1,19.20; Ps 19,1-6).

Činjenica da je u biblijskom tekstu, kada se govori o biblijskom Bogu, reč **אֱלֹהִים** (elohim) uvek praćena glagolom u jednini (o kojima ćemo nešto kasnije više govoriti) neki vide kao biblijski dokaz za doktrinu o Trojstvu. U ovom kratkom eseju ćemo upravo ovu ideju testirati biblijski.

¹ Svi Biblijski citati u materijalu su iz prevoda Daničić/Karadžić ili iz Savremenog srpskog prevoda. Savremeni srpski prevod je biran onda kada je za argument bio potreban prevod koji je bliži smislu originalnog teksta, jer je ovaj prevod radjen na osnovu masoretskog teksta *Biblia Hebraica Stuttgartensia* iz 1984 za Stari Zavet, ili *Greek New Testament* (IV revidirano izdanje) u izdanju United Bible Societies, i Nestle-Alandovim *Nuovum Testamentum Graece* (XXVII izdanje, 1993).

² Za značenje jevrejskih reči sam u celom materijalu koristio program *Interlinear Scripture Analyser 3 basic*, 2015, Scripture4All Publishing,

Medjutim, reč **אֱלֹהִים** (elohim) se u Bibliji upotrebljava i za važne ljude koji su govorili u Božje ime. Tako npr., Bog je rekao Mojsiju „ti ćeš biti njemu (Aronu) mesto Boga“ (2 Moj 4,16). Bog je dao svoju vest Mojsiju, koji ju je preneo Aronu, a on ju je preneo faraonu. Ovo je dalje potvrđeno i u situaciji kada Bog kaže Mojsiju: „Evo, postavio sam te da si Bog faraonu, a Aron, brat tvoj, će biti tvoj prorok“ (2 Moj 7,1). Reč **אֱלֹהִים** (elohim) se isto tako koristi i za sudije (2 Moj 21,6). Razlika između upotrebe reči **אֱלֹהִים** (elohim) za Boga (sa glagolom u jednini) i za ljude se jasno vidi u 2 Moj 22.8.9; gde se uz reč **אֱלֹהִים** (elohim) koristi glagol **יִרְשִׁינּוּ** (ir'shion) od korena **רש** (rsh), ovde u množini – „(oni, tj. sudije) osude.“

Elohim sa glagolom u jednini

Tada *Bog reče*: „Hajde *da načinimo* čoveka na *svoju* sliku, sličnog *nama*“... I *stvari* Bog čoveka na *svoju* sliku, na Božju sliku *stvari* ga, muško i žensko *stvari* ih. I *blagoslovi* ih *Bog*...

1 Moj 1,26-28;

„Eto,“ reče Gospod Bog, „čovek je postao kao *jedan od nas*...“

1 Moj 3,22;

Hajde da *sidjemo* i *pobrkamo* im jezik, da jedan drugoga ne razumeju.

1 Moj 11,7;

Primećujete sigurno kako naš prevod u stvari daje suprotnu situaciju, tj. iza reči Bog, koja je u našem prevodu u jednini, slede glagoli koji su u množini („načinimo“ u 1 Moj 1,26; „sidjemo“ i „pobrkamo“ u 1 Moj 11,7) ali i glagoli u jednini („reče,“ „stvari“ i „blagoslovi“ u 1 Moj 1,26; „reče“ u 1 Moj 3,22), ali tekst upotrebljava zamenice u množini („nama“ u 1 Moj 1,26; i „nas“ u 1 Moj 3,22). Prevodilac je na ovaj način uspeo da prenese poentu, ali da prevod ostavu u duhu našeg jezika. No u originalnom tekstu je imenica **אֱלֹהִים** (elohim) koja je u dualu praćena glagolima u jednini i zamenicama u dualu. Zašto je to tako? Šta ovakva gramatička konstrukcija znači?

Sigurno je istina da sama reč **אֱלֹהִים** (elohim) koja je u dualu podrazumeva kompozitnost Božjeg bića, tj. neku vrstu unutrašnje množine u Bogu, kako god tu kompozitnost i množini razumeli i definisali. To dodatno potvrđuju glagoli koji uz tu imenicu stoje i zamenice koje tu imenicu zamenjuju u tekstu.

Veoma je lako videti kako su hrišćani tokom istorije, videvši ove tekstove u kojima Bog o sebi govori kao „mi“ i „nas,“ zaključili da Bog govori o Sebi kao o Ocu, Sinu i Svetom Duhu. Rani crkveni teolozi su skoro jednoglasno ovu množinu tumačili kao referencu na tri ličnosti tro-jednog Boga. Reč **אֱלֹהִים** (elohim) i ove zamenice, prema gramatici jevrejskog jezika, zahtevaju prisustvo bar dve osobe koje se međusobno savetuju.

Zapravo, postoje tri načina na koje možemo da razumemo ovu upotrebu imenice i zamenica u množini sa glagolima u jednini u kontekstu Božjeg bića:

1. počasno ili kraljevsko „mi“ ili „mi“ iz poštovanja³
2. „mi“ i „nas“ koje podrazumeva Boga koji se konsultuje sa ostalim nebeskim bićima (andjelima)⁴
3. Bog koji govori ostalim božanskim Ličnostima unutar svog Bića ličnostima, tj. govori unutar samog Sebe.⁵

³ J.H. Hertz, ed., *Pentateuch & Haftorahs* (London: Soncino, 1960), p. 5.

⁴ Gordon J. Wenham, *Word Biblical Commentary: Genesis 1 - 15*, Vol 1 (Dallas: Word Incorporated, 1987), p. 28; Nahum M. Sarna, *JPS Torah Commentary: Genesis* (Philadelphia: Jewish Publication Society, 1989), p. 12; John H. Walton, *NIV Application Commentary: Genesis* (Grand Rapids: Zondervan, 2001), p. 128.

Iako je jako važno da zapazimo i prihvatimo težinu činjenice da Bog o sebi govori upotrebljavajući zamenice „Mi“ i „Nas“ uz upotrebu glagola u jednini, isto tako je važno da razumemo i ograničenost ovakvog načina izražavanja, tj. da priznamo ono što ovakvo izražavanje ne otkriva o Božjoj prirodi. Bez obzira koji zaključak o ovakvim gramatičkim konstrukcijama da donesemo, za nas je da odredimo da li je množina u Božanstvu, ili bar podrazumevanje postojanja Oca i Sina koji su obojica jednako-božanske ličnosti unutar Božanstva, kompatibilna sa učenjem Svetog Pisma o Bogu i Njegovom biću.

Nije iznenađenje da oni koji zagovaraju nižu hristologiju, tj. oni koji smatraju da Isus Hristos nije drugo lice Svetog Trojstva, pa samim tim i jedno od lica Trojedinog Boga, prihvataju da je upotreba imenice אֱלֹהִים (elohim) u dualu i zamenica „mi“ i „nas“ u 1 Moj 1, 3 i 11 u stvari primer Božjeg govora o Sebi upotrebom magisterijalnog ili carskog „mi“ i/ili primer Boga koji se konsultuje sa ostalim nebeskim bićima. Čak i jedan broj evangeličkih hrišćanskih komentatora, koji prihvataju da je Isus Hristos Bog, neće u svoju argumentaciju uključiti tekstove poput 1 Moj 1,26-28; 3,22; i 11,7. John H. Walton, na primer, zaključuje:

Ako se pitamo kako bi jevrejski autor i njegova publika razumeli (ove tekstove), bilo koje objašnjenje koje podrazumeval pluralnost u Božanstvu je lako eliminisana... Bez specifičnog novozavetnog tretmana istog pitanja, mi nemamo bilo kakvu autoritativnu osnovu da zanemarimo ljudskog autora.

Walton, *NIV Application Commentary: Genesis*, p. 128;

Drugim rečima, Walton tvrdi da ukoliko posmatramo samo relevantne tekstove iz 1 Moj, odvojeno od šireg konteksta celog Pisma, onda stari Izrailjci ne bi shvatili izjave poput one u 1 Moj 1,26; kao potvrde množine u Božanstvu.

Međutim, postoje određena realne sumnje i po pitanju da li je ili nije zaključak da su to primeri Boga koji se savetuje sa ostalim nebeskim bićima ispravan. Everet Fox, u svojoj knjizi *Five Books of Moses*, zapaža da je upotreba zamenica u 3. licu množine u 1 Moj 1,26; „stari problem. Neki smatraju da se to odnosi na druga nebeska bića (iako, što ne iznenađuje, ovde nisu spomenuti anđeli).“⁶ C. John Collins, u svom *Genesis 1-4: A Linguistic, Literary and Theological Commentary*, kaže:

Prisvojna zamenica „naš“ u „našem obličju“ treba da se odnosi na istu osobu (osobe) kao „mi“ koja je subjekat glagola u „da (mi) načinimo čoveka na svoju sliku, sličnog nama“ (1 Moj 1,26). Zatim, Bog nastavlja u 1 Moj 1,27; i kaže „I stvori Bog čoveka na svoju sliku“ tj. samo Bog je subjekat glagola i jedino Bog je referenca na koju se odnosi prisvojna zamenica. U stvari, za čoveka se kaže da je načinjen po Božjem obličju, ne po obličju bilo kojeg drugog nebeskog bića... Imamo paralelu za to u 1 Moj 11,7; gde Gospod kaže „Hajde da sidjemo i pobrkamo,“ sa svojim ispunjenjem u 1 Moj 11,8; gde je Gospod jedini vršilac radnje.

Collins, 60;

Možemo da zaključimo da upotreba imenice אֱלֹהִים (elohim) u dualu i zamenica „mi“ i „nas“ ne govori previše o tome iz čega je Elohim sačinjen, osim što ostavlja mogućnost postojanja množine u Božjem biću. Paralela između „da načinimo čoveka na svoju sliku“ i „I Bog stvori čoveka na svoju sliku“ navodi na jedini prirodan zaključak – da oni koji sačinjavaju „mi“ iz prve fraze moraju biti božanske ličnosti istog Božanstva, jer tekst ne kaže da je čovek stvoren „na sliku“ ili „po obličju“ bilo kojeg drugog bića u svemiru.

⁵ Victor P. Hamilton, *New International Commentary on the Old Testament: The Book of Genesis, Chapters 1 - 17* (Grand Rapids: Eerdmans, 1990), p. 134; C. John Collins, *Genesis 1-4: A Linguistic, Literary, and Theological Commentary* (Phillipsburg, NJ: P&R Publishing, 2006), p. 60.

⁶ Everett Fox, trans., *The Five Books of Moses* (New York: Schocken Books, 1995), p. 15.

Isto kao što je veoma važno da uzmemo u obzir različite komponente teksta u 1 Moj, isto tako smo odgovorni da uzmemo u obzir i širi kontekst celog Pisma, a naročito eksplicitne izjave o Isusu Hristu u jevandjeljima koje definitivno sadrže ideju da je On bio lično prisutan sa Ocem prilikom stvaranja (npr. Jn 1,1), što jasno ukazuje na činjenicu da se „Mi“ i „Nas“ odnosi bar na Oca i Sina. Victor P. Hamilton primećuje da su stari Izrailjci, iako nisu bili uključeni u kasnije hrišćanske diskusije oko Trojstva, isto tako nisu bili ni potpune neznalice ili sa ograničenim sposobnostima razumevanja, tako da nisu mogli da zapaze i razumeju koncept množine u jednom. U svom komentaru on kaže:

Najbolji predlog (za „nas“ u 1 Moj 1,26.27) jeste da tekst prilazi veoma blizu trinitarskom razumevanju ali koristi manje direktnu terminologiju... Jedno je reći da autor 1. Moj 1 nije bio obrazovan u svim finesama hrišćanske dogme. Sasvim je nešto drugo reći da je on bio teološki previše primitivan ili naivan da može da shvati ideju poput množine u jednom. Ono što mi tako često spremno odbacujemo kao „strano misli Starog Zaveta“ možda nije ništa slično tome. Istina, koncept možda nije prisutan na svakoj stranici Pisma, ali nagoveštaji i tragovi su zgodno ispušteni tu i tamo, i takvi nagoveštaji čekaju svoje potpunije razumevanje u bolje vreme (Gal 4,4).

Hamilton, 134;

Tekstualno je sasvom prikladno, sa čovečanstvom stvorenim po Božjem obličju, ne po obličju i Božjem i andjeoskom, upravo zbog upotrebe zamenica „Mi“ i „Nas“ u 1 Moj 1,26; prihvatiti ideju o nekoj vrsti množine u jednom. Takva množina u jednom možda ne označava isto ono što su kasnije hrišćanske debate definisale kao Trojstvo, ali sigurno može biti prihvaćeno kao potpuno kompatibilno sa verovanjem u večnog prapostojecog Božjeg Sina, kroz kojeg je sve što postoji stvoreno (1 Kor 8,6; Kol 1,16.17; Jev 1,2) kao delom te množine u jednom, kao delom Elohima.

Ovi tekstovi ne predstavljaju teškoću za one koji veruju da je Stari Zavet jednako nadahnut kao i Novi Zavet, i da drugi dodatno objašnjava prvi, tako da oba čine jednu skladnu celinu. Uz to, ne samo da 1 Moj 1,26.27; sadrže naznku o večnom prapostojanju Isusa Hrista kao drugog lica Božanstva i Njegovu aktivnost i ulogu prilikom stvaranja, nego se u 1 Moj 1,2; spominje i Sveti Duh kao saučesnik u istom delu stvaranja. Prema tome, sasvim je opravdano da tvrdimo da se velika misterija tro-jednog Božanstva otkriva već u 1. poglavlju Biblije, i to u prvim njegovim stihovima.

Množina u Bogu ili Bog je jedan

E sad sledi pitanje koje je nekako svo ovo vreme visilo u vazduhu: Da li je onda ova ideja o množini u Bogu konradiktorna sa idejom da je Bog jedan, koja je eksplicitno izražena u jevrejskoj Shema: **5 Moj 6,4.5**; Sve strane u diskusiji o Trojstvu se slažu da je ova objava data starom Izrailju, kako bi se njom demonstrirala ekskluzivna lojalnost jednom Bogu, nasuprot narodima sa kojima će Izrailj dolaziti u dodir u Hananu, koji su svi mnogobožački, tj. nisu poznavali i prihvatili ideju o jednom Bogu.

U originalu, tekst 5 Moj 6,4; glasi: *שמע ישראל יהוה אחד יהוה אחד* (*Shema Yisrael, ADONAI Eloheinu, ADONAI echad*) što znači „Čuj Izrailju, Yahveh naš Bog, Yahveh je jedan.“ Ključna reč za razumevanje ovog teksta je reč *אחד* (ehad) koja znači „jedinствен, jedan, ujedinjen, sam.“ U svakom slučaju, ova reč ističe da postoji samo jedan Bog i da je on jedini kojem je Izrailj dužan svoje poštovanje i vernost: **2 Moj 20,3**; **5 Moj 6,14**; U judaizmu iz perioda drugog hrama, 5 Moj 6,4; je postala definitivni temelj odbacivanja bilo kakvog politeizma: **5 Moj 32,29**; **1 Car 8,60**; **Isa 45,5**; **46,9**; U 5 Moj 4,35.39; u 35. stihu nailazimo na jevrejska fraza *יהוה הוא האלילים עוד אין האלילים* (Yahvah hua ha'elohim ein oud mil'vado), što znači „Yahveh je jedini Elohim, i nema drugog osim Njega“ gde reč *האלילים* (ha'elohim) očigledno nije upotrebljena kao Božje ime, nego kao odrednica kojom se bolje opisuje Yahveh; ima više pridevsku ulogu, nego ulogu imenice.

Da malo detaljnije razmotrimo upotrebu jevrejske reči **אֱהָד** (ehad). Da li upotreba ove reči podrazumeva strogi monoteizam, tj. apsolutno isključivanje bilo kakve ideje množine u jednom Bogu? Neki komentatori, poput Tigayja, na osnovu upotrebe izraza **אֱלֹהֵינוּ** (Eloheinu) koji znači „naš Bog“ u stvari znači da 5 Moj 6,4; nije potvrda apsolutnog monoteizma, nego umesto toga poziv na Izrailjevu ekskluzivnu lojalnost Yahveu. Budući da će Božji narod u Hananu da dodje u kontakt sa narodima koji obožavaju različita bića pa čak i stvari kao bogove, Izrailj treba dakvo obožavanje da daje ekskluzivno Yahveu: **Zah 14,9**; Zaharija ovde takodje upotrebljava jevrejsku reč **אֱהָד** (ehad) ili „jedan.“ Na ovan način, Shema opisuje pre odnos koji pripadnici Božjeg naroda trebaju da imaju prema Bogu, a ne Njegovu prirodu.

Uobičajen stav Starog Zaveta je da su se idoli smatrali gluvim i nemim (1 Car 18,26-29; Avak 2,18.19; Ps 115,4-8), i da ta bića koja pagani smatraju bogovima u stvari nisu bogovi. Ova ideja je ukorenjena upravo u strogo monoteističkom tumačenju 5 Moj 6,4; po kojem postoji samo jedan Bog: **Isa 45,4**; Oni koji tvrde da su verni učenju Pisma, i Jevreji i hrišćani, će tvrditi da su monoteisti i da veruju da postoji samo jedan Bog.

Bez sumnje postoji istorijsko neslaganje izmedju judaizma i hršćanstva, ali ne samo u neprihvatanju odn. prihvatanju Isusa iz Nazareta za Mesiju, nego i u tome kako hrišćani shvataju i tumače odnos Isusa prema Bogu. Iako nisu uvek u tome bili uspešni u objašnjavanju, hrišćani su prihvatili ideje da je Bog jedan, da je Sin ne-stvoren i večan, da u jednom Bogu postoji pluralitet ličnosti, što je pokazano manifestacijom Oca, Sina i Svetog Duha. Nasuprot njima, judaizam je ostao apsolutno monoteistički, verujući da postoji samo jedan Bog, koji je interno monolitan, bez kvantitativnog pluraliteta unutar svog Bića. Ali, na osnovu informacija koje možemo da prikupimo iz Pisma, izgleda da monoteizam i verovanje da postoji samo jedan pravi Bog ne mora neophodno da zhnači da je Božja priroda monolitna.

Brown na primer, izvlači paralele izmedju Boga koji je jedan ali u isto vreme kompozitan jedan, sa jednim danom koji se sastoji iz noći i dana (1 Moj 1,5), muškarca i žene koji se sastaju i postaju jedno (1 Moj 2,24) ili svi delovi svetinje koji čine jednu celinu (2 Moj 36,13), ističući da **אֱהָד** (ehad) ili „jedan“ u 5 Moj 6,4; ne označava jedinostvo u apsolutnom smislu, nego jednostavno znači „jedan“ ali kompleksan u svom jedinstvu. Kasniji hrišćanski teolozi su tu unutrašnju kompleksnost jednog Boga videli kao potvrdu postojanja tro-jedinstva Oca, Sina i Svetog Duha (Brown, *The Real Kosher Jesus*, p. 133).

Apostolski spisi u Novom Zavetu siturno potvrđuju, na različite načine, istinu iz 5 Moj 6,4; naročito u tekstovima poput **Jn 17,3**; **1 Kor 8,4-6**; **Ef 4,6**; **1 Tim 2,5**;

U Jn 17,3; sam Isus se oslanja na 5 Moj 6,4; i kaže da sam iskustveno i živo poznavanje „jedinog istinitog Boga i Isusa Hrista“ vodi u večni život. Samo teoretsko znanje nije dovoljno, iako je i ono neophodno. Ovde Isus spasonosno znanje definiše kao ono koje je fokusirano na jedinom pravom Bogu nasuprot lažnim bogovima, i na Isusu Hristu. Upravo iskustveno znanje o Isusu Hristu i Njegovom mestu u Božanstvu je nedostajalo judaizmu I veka, pa i danas iz religije onih koji u Isusu ne prepoznaju drugu Ličnost Svetog Trojstva. Ljudi će biti odbačeni u poslednjim danima upravo zbog toga što su odbacili ovo suštinski bitno iskustveno znanje (Os 4,6).

Apostol Pavle takodje upravo na tekstu iz 5 Moj 6,4 zasniva svoju argumentaciju u 1 Kor 8,4-6; gde ističe da „za nas postoji samo jedan Bog Otac od koga je sve i za koga smo mi, i samo jedan Isus Hristos, kroz koga je sve i mi kroz Njega“ (6. stih). Istu ideju apostol Pavle ponavlja i u Ef 4,6; gde činjenicu da „jedan je Bog i Otac svih“ predstavlja kao izvor celokupnog jedinstva. On je taj u kojeg vernik može imati apsolutno poverenje, jer je On „jedan Otac,“ jedini kojem se čovek-vernik može okrenuti u susretu sa svetom koji je neprijateljski nastrojen prema njemu. U 1 Tim 2,5; apostol Pavle ističe da je upravo verovanje u jednog Boga garant univerzalnosti hrišćanske vere.

Sam Isus Hristos je upravo Shema smatrao temeljem ljubavi prema Bogu „svim srcem svojim i svom dušom svojom i svim umom svojim i svom snagom svojom“ (Mk 12,29.30;

Mat 22,37; Lk 10,27). Prvi sledbenici Isusa Hrista su bili svi monoteisti i oni bi apsolutno potvrdili istinitost 5 Moj 6,4; tvrdeći da oni obožavaju samo jednog Boga. Medjutim, ti isti Isusovi učenici su sledeli Učitelja koji je davao veoma radikalne tvrdnje za jevrejski um I veka: **Jn 10,30**; Da su ga Njegovi jevrejski savremenici itekako dobro razumeli pokazuje odmah sledeći stih: **Jn 10,31**; Ovakva izjava podrazumeva da je između Oca i Sina postojao odnos koji znatno prevazilazi jedinstvo ili sklad u ciljevima i planovima.

Teolog Brian Edgar, u svojoj knjizi *The Message of Trinity*, iznosi stav da je novozavetni trinitarianizam

daljim razvojem starozavetnog monoteizma. Naravno, to je tako neočekivan i radikalan razvoj, da ortodoksni Jevrejin ne smatra da hrišćanska doktrina o Bogu može i dalje da bude opisivana kao monoteistička. Oni veruju da trinitarijanska misao znatno prelazi granice monoteizma... Trojstvo je doktrina koja čini hrišćanstvo jedinstvenim i prioritet mora biti dat novozavetnom otkrivenju.

Brian Edgar, *The Message of the Trinity* (Downers Grove, IL: InterVarsity, 2004), pp. 77, 78;

Odgovor na samo-identifikovanje Isusa kada je rekao „Zaista, zaista vam kažem, Ja sam pre nego se Avram rodio“ (Jn 8,58), ili kako bi bilo bliže originalnom tekstu: „Zaista, zaista vam kažem, pre nego se Avram rodio, Ja sam“ nije značilo za monoteističkog Jevrejina I veka da je Isus sebe smatrao drugim bogom; to bi bio politeizam. Umesto toga, za njih je to značilo da je Isus sebe poistovećivao sa Bogom iz 5 Moj 6,4; tj. sa Elohimom iz Shema i Yahveom iz 2 Moj 3,14. Izgleda sasvim jasno da su apostoli zaista Isusa videli kao integralni deo Boga iz 5 Moj 6,4; što se jasno vidi u tekstovima poput **1 Kor 8,6**; Oni su očigledno bili primorani da Isusa vide kao jedno od Lica Božanstva zbog načina na koji se Isus njima pokazivao, zbog Njegovih aktivnosti, čuda koja je činio, koja je samo sam Bog mogao da čini, a ne bilo koje natprirodno biće, glasnik ili andjeo.